

УДК|94(477)+94(437)|«192/199»:341.238

Бетлій О. В.

ЧЕХОСЛОВАЦЬКИЙ РУХ У КИЄВІ 1918 р.: ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ, РОЗВИТОК

Статтю присвячено вивченню історії чехословацького суспільно-політичного життя в Україні впродовж 1918 р. Ця тема досі залишалася поза увагою істориків. На основі неопублікованих та опублікованих джерел вперше у вітчизняній та зарубіжній історіографії робиться спроба висвітлити діяльність Комітету чехословацьких громадян та причини утворення Дніпровської чехословацької національної дружини у Києві.

Про історію українсько-чехословацьких відносин кінця Першої світової війни та міжвоєнного періоду вже існує багато досліджень. Головним чином йдеться про праці, присвячені вивченню дипломатичної історії й політики чехословацького уряду щодо Західноукраїнської Народної Республіки, Української Народної Республіки, Української Соціалістичної Радянської Республіки та української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині [1]. Поза увагою істориків залишилося, однак, багато цікавих аспектів з історії українських і чехословацьких відносин доби Центральної Ради та Гетьманату. Найменше відомо історикам про утворення Комітету чехо-

словацьких громадян в Україні та утворення Чехословацької дніпровської дружини у Києві в листопаді 1918 р. Тому завданням статті є висвітлити досі невідомі факти цих подій.

Підписаний 9 лютого 1918 р. представниками Центральної Ради у Брест-Литовську мирний договір з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною та Болгарією, а ргіогі не міг бути схвально сприйнятий чехословацькою громадою України. Уже у середині січня майбутній президент Чехословаччини, а тоді Голова Чехословацької Національної Ради Томаш Масарик, який на той час перебував у Києві, осудив саму можливість підписання сепаратного договору,

а з цієї причини - і проголошення ІV Універсалу, що, на його думку, штовхав незалежну і політично дуже слабку Україну в німецько-австрійські обійми. Томаш Масарик проголосив про анулювання домовленостей з Центральною Радою, закріплених на папері 2 січня 1918 р. [2]. Відтак перед майже 50-тисячним чехословацьким корпусом, розташованим на території України, постало запитання: «Куди йти далі?». Після довгих нарад 18 лютого члени Президії представництва Чехословацької національної ради в Росії (ПЧС-НР), постійним місцем засідання якої був Київ, прийняли рішення про залишення території України та відхід корпусу до Росії. Окрім того, була отримана принципова згода французького уряду на те, що ПЧСНР може оголосити перехід корпусу до Франції. Ця акція мала фінансуватися французькою стороною. Внаслідок того, що дорога через Мурманськ, звідки передислокація чехо-словацьких частин розпочалася вже пізньої осені 1917 р., була перекрита, а порт в Архангельську замерз, єдиним шляхом, яким можна було вирватися з революційної Росії, виявився шлях через Владивосток. Передбачалося, що там буде легше дістати необхідні човни для продовження подорожі до Франції.

Політичною причиною відступу корпусу з України була небезпека атаки австрійським військом. Одночасно було прийнято рішення про залишення Києва політичними лідерами, які входили до складу ПЧСНР - Вацлавом Гірсою, Юрієм Клецандою, Прокопом Максою та ін. Президія ПЧСНР наприкінці лютого переїхала до Пирятини. У Києві залишилося тільки кілька її працівників на чолі з хорунжим Вацлавом Гоускою. 23 лютого розпочалася евакуація І Дивізії чехо-словацького корпусу з Бердичева. 24 лютого відбулися перші сутички з німцями біля Житомира. Впродовж наступних днів, 28 лютого - 2 березня, Київ мовчки спостерігав, як дивізія залишала місто під звуки незабутніх чеських маршів.

З відходом чехо-словацького корпусу з території України у березні 1918 р. активна діяльність чехо-словацьких товариств завмерла до жовтня. Кількість чехів і словаків значно зменшилася. Дехто з військовиків повернувся додому на Волинь. Політичні діячі виїхали з України також у березні, а в Києві залишилися лише ті з них, хто не схвалював курсу ПЧСНР або був у конфлікті з його активними членами. Зокрема, залишився найвідоміший з волинських чехів Вацлав Вондрак, якого невдовзі заарештували. Також у Києві перебував Венцеслав Швіговський, редактор єдиної чеської газети, що виходила в Україні - «Czechoslovan». Він мав приязні стосунки з українцями.

Чеські та словацькі політики небезпідставно побоювалися наслідків Брестського договору для чехо-словацької громади в Україні. Перші репресії проти чехів і словаків розпочалися вже у березні. У першу чергу постраждали підприємці. Наприклад, В. Швеця, власника магазинів на Хрещатику, було позбавлено майна. Його скарга не тільки не була розглянута, а й спричинила до того, що самого підприємця було звинувачено у більшовизмі і ледве не заарештовано. Наприкінці 1918 р. він знову шукатиме справедливості, однак уже у Директорії УНР. Два місяці (від 2 липня до кінця серпня) був ув'язнений на Лук'янівці чільний діяч чеського суспільно-політичного руху в Україні доктор Вацлав Вондрак. Причиною арешту була його активна участь в організації Чеської дружини з колишніх військовополонених. При цьому д-ру Вондраку пощастило, що німці не віддали його австрійській владі [3]. Після звільнення він переїхав до Новоросійська, де тоді формувалися частини Добровільної армії, до складу яких увійшли чехо-словацькі загоони, так звані корнілівці.

Чехо-словацьким діячам пощастило, що Київ підпорядковувався німецькій, а не австрійській адміністрації. Німці не дуже охоче віддавали колишніх мешканців чеських земель у руки австрійській поліції. Окрім того, у німецькій комендатурі, що була розташована на розі Хрещатики та Думської площі, чехи мали свою довірену особу - В. Сука, який вважався правою рукою лейтенанта Вахтля. У свою чергу, в німецькій розвідці також служив офіцер польського походження, який охоче інформував чехів про те, кого з них шукає австрійська поліція [4].

Цікаво склалася доля чеха - майора Р. І. Вітачка, який від початку війни служив у російській армії. Після квітневого перевороту в Києві і становлення Гетьманату, він був зарахований до складу особистої охорони гетьмана Павла Скоропадського. Це давало Р. І. Вітачку можливість допомагати землякам, сприяти налагодженню контактів чеської розвідки з французькою тощо. За деякими даними, майор Вітачек супроводжував Симона Петлюру до лук'янівської в'язниці. Вважається, що при цьому він отримав інструкцію - дати Петлюрі втекти, а згодом застрелити його «при спробі втечі». Як знаємо, майбутній головний отаман УНР був доправлений до в'язниці неушкодженим. Що стосується майора Вітачка, то на початку 1919 р. він у складі Надзвичайної дипломатичної місії УНР виїде з України назавжди [5]. Ось, власне, три найбільш характерні приклади з життя чехів в Україні від березня до жовтня 1918 р., коли близьке завершення Першої світової війни врешті відчулося в українській столиці.

Осінь 1918 р. позначилася в Києві значним позбавленням діяльності іноземців. 10 вересня

відновилися збори усіх іноземних консулів, під час яких головою дипломатичного корпусу було обрано швейцарського консула Гаврила Енні. Попередній голова, грецький консул Гіппарі, внаслідок непорозумінь з місцевою владою мав залишити Київ. У свою чергу, 14 листопада відновило роботу Італійське консульство, розташоване на вул. Лютеранській. Однак найбільше, мабуть, пожвавилася діяльність чехів і словаків. До Чехо-словацької кредитної спілки, яка не припиняла свою роботу впродовж цілого року і проіснувала до 1920 р., долучився Чеський кооператив, який став посередником між селянами та підприємцями, а згодом надавав підтримку броварям в Україні. Разом із цим було відкрито Чехо-словацьку торговельну палату [6]. У Житомирі продовжила свою діяльність Чеська кредитно-ощадна спілка. У Харкові засновано філіал Національно-господарського союзу (колишня Кредитна спілка) [7]. А 4 листопада у Києві дійшло до створення Комітету громадян Чехословацької Республіки (вул. Хрещатик, 41, к. 11, згодом по вул. Лютеранській, 20).

Можливість заснування чехословацького консульства у Києві розглядалася чеськими діячами вже у другій половині жовтня 1918 р. Більшість чехів вважали, що чеським консулом має бути обраний Войтех Амброж, колишній член Правління Союзу Чехо-словацьких Організацій на Русі. Його кандидатуру підтримували члени Чеської національно-господарської спілки. Протилежної думки дотримувалися в інших чеських колах у Києві. Одне з них було зосереджене навколо К. Клемпера, який зібрав біля себе колишніх полонених, молодих за віком людей. Інше згуртувалося навколо Ладислава Грунда, колишнього полоненого, який став близьким помічником д-ра Вондрака. До цього кола входили люди різних політичних поглядів. Наприклад, були серед них переконані русофіли, члени конспіраційної секції Союзу відродження Росії - Ян Вольф, архітектор Вішка, будівельник Вольф, стародружинник Шварц. Тісні стосунки з ними підтримував полковник Мамонтов, колишній командуючий 3-го чехо-словацького полку, який в той час працював у розвідувальному управлінні Української держави. Головним чином, це були люди, які потрапили на територію України під час війни як військовополонені. Вони не мали російського громадянства й автоматично визналися громадянами проголошеної 28 жовтня 1918 р. Чехословацької Республіки. Власне, їм належала ініціатива створення Комітету громадян Чехословацької Республіки. Його організаторами стали Грунд, Вішка, словак Войда та Вольф. Їхню ініціативу підтримали такі авторитетні місцеві чеські діячі, як Іржі Індржішек,

Венцеслав Швіговський та Ян Вольф. Натомість група Войтеха Амброжа заявила про те, що вважатиме Комітет нелегальним, доки його створення не буде схвалене пражською владою. До того моменту інтереси чехословацької спільноти в Україні мав представляти Войтех Амброж. Такої ж думки дотримувалися прибулі на початку листопада до Києва чехи Крейчі та Туринський, які були агентами розвідки Антанти.

Незважаючи на такий спротив певної частини чеських діячів, все ж було вирішено схвалити заснування комітету. 4 листопада у приміщенні Товариства ім. Яна Амоса Коменського зібралися чехословацькі громадяни на чолі з І. індржішком, Я. Вольфом, Ф. Зуманом та В. Швіговським. Збори відбувалися цілком таємно, оскільки репресії з боку німців та австрійців були ще реальною загрозою. Щоб уникнути несподіваних візитів, кілька чехів патрулювало на Хрещатику та Фундуклеївській вулиці. За таких умов утворився Комітет чехословацьких громадян, на чолі якого став Ладислав Грунд [8].

Свою діяльність новостворений представницький орган чехів і словаків у Києві розпочав з налагодження контакту з Прагою. У своєму першому листі до прем'єр-міністра ЧСР Карла Крамаржа Л. Грунд зазначив, що як тільки у Києві довідалися про проголошення незалежної Чехословацької Республіки, одразу ж скликали тут «збори колишніх військовополонених та солдат чеської національності (солдат, які перебували в лавах Австро-Угорської окупаційної армії на Україні), завданням яких було заснування комітету, який був би представництвом громадян ЧСР доти, доки Чехословацький уряд не призначить офіційних представників у містах Росії». Цей лист відвіз до Праги австрійський прапорщик індра. Інший кур'єр від'їхав з аналогічним листом до Ясс, де мав зустрітися з американським послом - чехом Вопічкою. Третій кур'єр Шмідт поїхав з листом для д-ра Вондрака до Катеринододару [9].

Головні обов'язки новоствореного представництва зводилися до виконання консульської служби. Йшлося про таке: «а) реєстрацію усіх чехів і словаків, що мешкають на території України, і право видавати їм документи, які б були визнані усіма урядовими установами.; б) організацію відправлення військовополонених чехів і словаків, що перебувають в австрійській армії, до Чесько-Словацької держави, за допомогою української установи; в) організацію усіх чехів і словаків на території України для дотримання порядку між ними до відправки до Чесько-Словацької держави» [10]. Згоду на проведення такої діяльності від імені Національних зборів Карл Крамарж підписав 12 листопада 1918 р. Отримавши лист з Праги, Комітет чехословаць-

ких громадян звернувся до української влади з проханням дозволити свою діяльність у Києві. Апелюючи у цьому питанні до МЗС, Виконавча комісія Комітету підкреслила: «Чехословацький народ ніколи не забуде допомоги українського народу, котрий прийняв його на своїй території і дав йому можливість організуватися і повернутися на батьківщину в той час, коли Чесько-Словацька держава була оточена полум'ям політичного і соціального безладу» [11]. Навряд чи автори цього звернення підозрювали, що не мине й півроку, як аналогічні звернення отримуватиме від українців уже уряд ЧСР.

Чеські інтереси перед українським урядом намагався лобювати полковник Мамонтов. Він особисто звернувся до уряду з проханням дати дозвіл на діяльність Комітету. У надісланому ним листі також ішлося про те, що у Києві мало відбутися чехословацьке зібрання з метою обрати зі свого складу представників до Комітету. Українське МЗС позитивно розглянуло прохання полковника Мамонтова і переслало його до МВС для ухвалення остаточного рішення [12]. Слід зазначити, що згаданий лист надійшов до МЗС 26 листопада, коли склад Комітету було вже давно обрано. Тому остаточно невідомо, про які збори згадував полковник Мамонтов. Імовірно, лист було відіслано вже наприкінці жовтня. Л. Грунд у своїх спогадах пише про якусь записку, написану полковником Мамонтовим від свого імені (а не від імені чехів з Києва) до українського МЗС [13]. З іншого боку, цілком імовірно могло бути планування нового з'їзду чехословацьких представників у Києві з метою налагодження тісної співпраці між ними. Слід пам'ятати, що чехи завжди прагнули до легалізації будь-якої діяльності. Оскільки Комітет було утворено тоді, коли одна частина київських чехів рішуче відмовилася його визнати, то цілком можливим було прагнення скликати нові збори, на яких це питання було б врегульовано. Це також сприяло б поширенню діяльності Комітету по Україні.

На нашу думку, саме утворення Комітету було повторенням діяльності чехів і словаків у Києві з попередньої доби, тобто у 1914-1917 рр. Незважаючи на те, що новоявлені представники ЧСР залишилися свого часу в Україні внаслідок політичних розходжень з творцями молодого Чехословацького, почувши перші новини про створення держави, вони вирішили одразу ж представляти її інтереси. Скликання зібрання громадян ЧСР у Києві також було апелюванням до набутого досвіду. Особливістю громадсько-політичної діяльності чехів і словаків в Україні було те, що створення будь-якого представництва завжди відбувалося легітимним шляхом. Лише на з'їздах чехословацьких організацій в Росії оби-

ралася президія, уповноважена виступати від імені усієї чехословацької громади. У цьому ж випадку, очевидно, переслідувалася ця сама мета, але часу і можливостей її досягнути вже не було. На відміну від своїх попередників, Ладислав Грунд був обмежений у своїй діяльності тим, що кожне рішення мав насамперед узгоджувати з чехословацьким урядом, що гальмувало виконання завдань Комітету. Наприклад, своє листування з МЗС Комітет розпочав лише після того, як було отримано згоду уряду ЧСР на його діяльність (12 листопада 1918 р.).

Отримавши у середині місяця відповідь на свій перший лист до Карла Крамаржа, голова Комітету міг розпочати активну діяльність щодо виконання вказаних завдань. Одним з перших рішень Комітету стало створення нової Дружини. І у цьому теж простежується прагнення наслідувати попередній період розвитку чехословацького руху в Україні. Ініціатива створення нових військових відділів з чехів та словаків в Україні належала тим чехам, які були особливо близькі до росіян, згуртованих навколо генерала Антона Денікіна на Дону. Серед чехів були Ян Вольф, інженер Менцл, Тожичка, стародружинники Кліх та Хитіл. Вони агітували за утворення чеських військових відділів з метою повалення Гетьманату Павла Скоропадського. За деякими даними, 1 листопада 1918 р. у кімнаті 24 готелю «Прага» вони утворили таємну чеську групу «Союз визволення Росії». Під час цієї зустрічі виявилось, що стародружинник Хитіл був висланий до Києва з Дону з метою зібрати чеських добровольців для армії генерала Алексеєва. Однак під час дискусії присутні все ж дійшли висновку, що краще створити чеську дружину в Україні для допомоги Антанті, а не росіянам [14]. Утворення Комітету чехословацьких громадян на чолі з Ладиславом Грундом та його [Комітету] апробація урядом ЧСР давали підстави вважати виконання цього завдання успішним. Головним мотивом для утворення нової дружини було прагнення зорганізувати у Києві та його околицях дезорганізовані маси австрійської армії та репатріювати їх до ЧСР.

Перший наказ по Дніпровській чехословацькій національній дружині було віддано 17 листопада 1918 р. капітаном Грушкою. Його помічником став капітан Вішка, якого було звільнено з посади вже 27 листопада. Також були призначені командир I роти - штабс-капітан Голасек, II - прапорщик Вальта (від 18 листопада за наказом № 2 - підпоручик Зборник). До складу дружини зараховувалося 13 офіцерів, які служили в різних військових підрозділах: у Кубанській армії, 3-му Чеськословацькому стрілецькому полку, в Австрійській армії, у 7-му Сибірському стрілецькому полку і у 42-му Сибірському стрілецькому

полку. Значну частину новоприбулих становили військовики Австрійської армії. Відповідно до 5 параграфу згаданого наказу, офіцери колишньої Австрійської армії обер-лейтенанти Виборний Карл та Крунденц Володимир отримували звання штабс-капітанів; лейтенанти Білий Отто і Лангер Йосиф - поручиків; кадет-аспіранти Цоуфал Карл та Вацлав Іван - прапорщиків. Добровольців було 69 чоловік [15].

Значна частина добровольців була прийнята за довідками, виданими Організаційним відділенням Київської добровольчої дружини. Від 25 листопада мало розпочатися їх навчання. Склад Дружини щодня поповнювався на 6-12 осіб. Серед новоприбулих були як військовополонені, так і російські піддані. Кожного з них було включено до списків «на довольствіє». Головним обов'язком Дружини була, за доброю традицією, інтендантська служба. На початок січня 1919 р. до об'єктів, які охороняли добровольці Дружини, належали: Ліквідаційна комісія (Пушкінська, 2), Іспанське консульство (Інститутська, 18), Французьке консульство (Трьохсвятительська, 14), Італійське консульство (Лютеранська, 24), Персидське консульство (Велика Кудрявська, 15), Чехословацьке консульство (готель «Прага», Володимирська, 99), МЗС (Хрещатик, 6), Міський ломбард (Хрещатик, 38). Окрім цього, щодня 20 добровольців несли караул біля Лук'янівської в'язниці. Усі виплачувані їм за це кошти мали надходити до артилерійської солдатської каси [16].

Усупереч тому, що, пишучи до прем'єра К. Крамаржа, Л. Грунд обіцяв не втручатися у внутрішні події в Україні і дотримуватися нейтралітету, Дніпровська дружина все ж не залишилася осторонь грудневих подій у Києві. Вона взяла участь у повстанні проти Гетьмана на боці Директорії. 18 грудня 1918 р. було видано Наказ по оперативному штабу воєнно-революційного комітету міста Києва: «Штаб оголошує усім солдатам та офіцерам, як регулярних, так і партизанських частин, які під спільним командуванням Штабу взяли участь у повстанні 13 і 14 грудня проти гетьмансько-добровольчої влади та в утриманні порядку в Києві після заняття його революційно-республіканськими військами, щире подяку... Окремо Штаб висловлює подяку істинно революційним воїнам чехословацької Дружини, які під час боротьби українського народу за свободу виявили себе істинними соціалістами, борцями проти гнобителів чужої волі. Слава усьому чехословацькому вільному народові!» Підписано його було отаманом Штабу Горовцем [17].

На цьому приязні стосунки Штабу з українською військовою владою припинилися. У січні

відбулися перші сутички між січовими стрільцями та чехами. 18 січня 1919 р. січовики буцімто напали на іспанське, англійське та американське консульства, які охоронялися чехами. Під час нападу було вбито одного з семи жовнірів Дніпровської чехословацької дружини, яка за домовленістю з Директорією надалі охороняла консульства у Києві. Доля ще трьох охоронців залишалася невідомою, припускалося, що і вони були вбиті. Ця подія викликала серйозний резонанс. 23 січня до українського МЗС звернувся «уповноважений представник Чехословаччини при Головнокомандуючому союзницькими військами Росії» Франц Стршібрний із заявою: «У зв'язку з обуренням, викликаним цим вбивством, серед рядів Чехословацької Національної Дружини і неможливістю з боку Вашого уряду гарантувати безпеку їхнього життя, я ухвалив перевести вищезгадану Дружину зі всією її зброєю й майном до Одеси і прохаю уряд УНР негайно дати розпорядження про надання необхідної кількості вагонів» [18]. Такий дозвіл було отримано. Однак нова атака більшовиків і відступ з Києва армії УНР унеможливили централізований виїзд чехословацьких дружинників.

Останній потяг з чехами та словаками виїхав з Києва до Одеси наприкінці січня 1919 р. Рятуючись від більшовиків, разом з ними залишив місто Ладислав Грунд, який забрав із собою усі матеріали Комітету. Фр. Стршібрний, виконуючи функції офіційного представника влади ЧСР, доручив представляти інтереси чехословацьких громадян іспанському консулові [19]. Для цього при консульстві було відкрито чехословацьке бюро, урядовцем у якому був п. Гасельман. Виконувати обов'язки йому допомагали Ян Вольф та Войтех Амброж, які у лютому отримали від уряду ЧСР відповідні повноваження на представлення інтересів чехословацьких громадян в Україні. їм вдалося плідно попрацювати до кінця квітня, часу, коли відбулася примусова ліквідація усіх консульств - бельгійського, голландського, італійського, іспанського і шведського. Тоді консули та працівники консульства виїхали з Києва; деякого з них було заарештовано. Зокрема, було затримано двох працівників чеського бюро. Пізніше їм все ж вдалося втекти з Києва. Влітку 1919 р. було заарештовано Яна Вольфа, «як заступника чеського консула». Напередодні захоплення Києва армією генерала Денікіна його було розстріляно разом з іншими 127 жертвами «червоного терору». Для чехословацьких діячів в Україні це була велика трагедія. Проблема полягала у тому, що арешти чехів і наступні вироки щодо них відбувалися з вини самих чехів. Зі становленням радянської влади в Україні виказали себе усі суперечності формування Дніпровської дружини. Сформована з полонених,

дезертирів чехословацького корпусу, а також дезорганізованої маси колишньої австрійської армії, Дружина стала добрим матеріалом для більшовицької агітації. Саме із цього контингенту в Києві була створена Чеська комуністична партія, члени якої жорстоко поставилися до своїх земляків. Згодом серед чехів навіть поширилася думка про те, що тільки завдяки тому, що дві головні особи київського осередку партії – Гандлірж та Салат – виїхали до Чехії через Угорщину, решта ув'язнених чехів, серед яких був також старійшина київських чехів Оттокар Червени, уникли долі Яна Вольфа і не відчували на собі наслідків «червоного терору» [20].

Отже, у 1918 р. чехословацьке життя в Україні не лише не завмерло, а й набуло нового роз-

маху. Незважаючи на те, що погляди чехів різнилися щодо мети їхньої діяльності в Києві (це спричинило розкол і конфлікти серед представників різних кіл внаслідок посилення впливу тих чехів, які гуртувалися навколо російського білого руху), врешті-решт вони дійшли згоди щодо створення Комітету чехословацьких громадян у Києві. При цьому вони налагодили контакт з чехословацьким урядом у Празі, отримали від нього офіційний дозвіл на свою діяльність. Створюючи Дніпровську чехословацьку національну дружину, чехи, безперечно, використовували досвід, набутий упродовж 1914–1917 рр. Однак внаслідок чергової зміни політичної та воєнної ситуації в Україні, чехам не вдалося досягти вагомих результатів у своїй діяльності.

1. *Віднянський С.* Політика чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: Міжвідомчий збірник наукових праць.-К., 1993.-Вип. 3.- С 36-56; *Його ж.* Україна в житті Масарика // Хроніка.- 2000: Україна - Чехія.- К., 1999.- Вип. 29-30.- Ч. II.- С 48-52; *Його ж.* Українське питання в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918-1989) // УІЖ.- 1997.- № 1.- С 43-61; *Євсєєнко І.* Становлення українсько-чехословацьких відносин 1917-1922 рр. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки.- К., 1999.- Вип. 8.- С 33-48; *Павлюк О.* Українсько-чехословацька конфедерація? // Київська старовина.- 1999.-№ 1.- С 64-77; *Кірсенко М.* Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1918-1920 років: Політико-дипломатична історія з доби становлення Чехословацької республіки.-К., 1997; *Sladek Z., Valenta J.* Sprawy ukraińskie w czechosłowackiej polityce wschodniej w latach 1918-1922 // *Historia* 1968.- Rocz. III.- S. 137-169; *Lewandowski K.* Sprawa ukraińska w polityce zagranicznej Czechosłowacji w latach 1918–1932.—Wrocław-Warszawa-Gdańsk: Wydawnictwo PAN, 1974; *Бетлій О.* Доба Українського Громадського Комітету в ЧСР (з історії українсько-чехословацьких стосунків): Спец, випуск // Наукові записки НАУКМА,-2000,-Т. 18,-4. 1.-С. 120-128.
2. *Євсєєнко І.* З історії становлення українсько-чехословацьких відносин // Т. Г. Масарик і нова Європа: Матеріали Першої укр.-чеської наук.-теорет. конф. «Масариківські читання», м. Київ, 7-8 квітня 1998 р. / Міжнародний науково-технічний ун-т/ С В. Віднянський (відп. ред.)- К., 1998.- С. 50.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО).-Ф. 3766.-Он. I.-Спр. 142-Арх. 12; *Horálek V.* Několik slov o Vondrákovi // Příloha «Věstniku Ústředního Sdružení Čechů a Slováků k Rusku».- C.5.- Roč. X.-1930.-S. 5.
4. *Grund L.* Feuilleton. První Československý konsulat v Evropském Rusku (vzpomínky) // Věstník Ústředního Sdružení Čechů a Slováků k Rusku, č. S.- Roi. IX.- 1928.- S. 2.
5. *Zuman F.*, Feuilleton. «Neznámý vojín» // Věstník Ústředního Sdružení Čechů a Slováků k Rusku- C. 9.- Roč. XII- 1932- S. 104.
6. *Віднянський С.* Україна в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918-1989 рр.) // УІЖ. - 1997. - № 1. - С 48.
7. *Ambroi V.* Op. cit.- S. 99; *Віднянський С.* Україна в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918-1989 рр.) // УІЖ.-1997.-№ 1.-С. 48.
8. *Grund L.* Feuilleton. První Československý konsulat v Evropském Rusku (vzpomínky) // Věstník Ústředního Sdružení Čechů a Slováků k Rusku.- Ō. 5- Roč IX.- 1929.- S. 5.
9. *Ibid.*-S3.
10. ЦДАВО.-Ф. 3766.-Он. 1.-Спр. 142.-Арх. 10.
11. Там само.
12. Там само.- Арх. 21.
13. *Grund L.* Op.cit.-S. 3.
14. *Ibid.*-S. 4.
15. AMZV, SA, Dněprovská družina 1. Příloha 8.1, Приказ по Днепровской Чешско-Словацкой Национальной Дружине- № 1.
16. *Ibid.*- Наказ № 2 від 2.01.1919.
17. *Ibid.*- Наказ від 18.12.1918.
18. ЦДАВО.-Ф. 3696.-Он. 1.-Спр. 51.-Арх. 50.
19. AMZV, I sekce, Konsulaty 1918-1939. k. 73, Generalni konsulat Kyjev. Dovolené, pohyb personálu. z. 24134, Návrh komitétu v Kyjevě na jmenování Ladislava Grunda konsulem v Kyjevě. Pro domo. 4.07.1920.
20. Там само.- Otázka zajatecká a repatriace- S. П.- С 6868 Česká strana komunistu v Kyjevě.- S. 14.

O. Betliy

THE CZECHO-SLOVAK MOVEMENT IN KYIV IN 1918: PECULIARITIES, TENDENCIES, AND DEVELOPMENT

The article is dedicated to the study of the Czecho-Slovakian social and political life in Ukraine in 1918. There was still a lack of historians' interest to this issue. That is the first attempt in Ukrainian and foreign historiography to investigate the activities of the Czecho-Slovakian citizens' Committee and the reasons, which caused the creation of Dniprovská Czecho-Slovakian National Družyna in Kyiv at the end of 1918. The article is based on archival and published documentary sources.